

A VONATOK A SÍNEN HALNAK MEG

- Székely Ferenc beszélgetése a 70 éves dr. Jancsó Árpád temesvári útmérnökkel, technikatörténésszel, szakíróval -

- Elsőként beszéljünk a családi gyökerekről. Mesélj, kérlek, a származásodról, felmenőidről.

- Apai nagyapám ősi fészke sok generáción át Kézdivásárhely volt. Hentesként Brassóban, Pesten és Bécsben tökéletesítette tudását, most is őrzöm *J. M. 1909* feliratú hússzeletelő kését és fenőacélját. Kézdin már nem kapott helyet, ezért Csernátonban vett házat, s szívós munkával kereste családjá kenyerét: henteskedett, vegyeskereskedést nyitott, kuglipályát épített és italmérési jogot szerzett. Bikafalváról hozta Csernátonba nagymamám, Fejes Klárát. Két gyerekük maradt életben: apám és a húga, mindketten tanítók lettek. Az első és a második világháború után a megszállók többször kirabolták, az új hatalom pedig különadóval, házkutatással, etnikai megkülönböztetéssel sanyargatta a családot. Nagyapám, ha nehezen is, de mindig talpra állt, hű társként volt mellette végig a nagymamám.

Előadást tartok a siófoki hidászkonferencián 2023-ban

- *És anyai ágon?*

- Anyám felmenői mind alföldiek voltak. Mesélte, hogy mielőtt megismerte volna apámat, a legnagyobb hegyet, amit valaha látott, az a Zaránd-hegység alacsony vonulata volt, ahol a híres búcsújáró hely, Máriaradna magasodik. Nagypám családja a 19. század elején vándorolt német földről az akkori Magyarországra. A sváb parasztfiú egyedüli volt a családban, aki szakított a föld művelésével, és tanító lett. A svábok „*unser Jakobja*”, a magyaroknak „*a mi Dórink*” volt. Generációkat vezetett be a betűk világába. Anyai nagymamám anyja, Földeáky Lukács Ilona Nagy Lászlóhoz ment férjhez, aki egy valóságos *self made man* (önerőből felemelkedett ember – szerk. megj.) volt, jó szakember, aki a Ganz gyárban tanult mesterséget. Lerobbant gőzmalmokat újíttott fel és adott el, majd saját gőzmalma is lett. A fekete hintóján jött be Temesvárra, mert nem szerette a füstös vicinálist. Szép vagyona tett szert, amely aztán az 1940-es években elúszott. Nagymama okos asszony volt, a ledzsentrisedett családjának derogált a „*görbeorrú sváb*” tanító, végül mégis beleegyeztek a házasságukba. Nagypám bencseki tanítóskodása után az új román–szerb határ mentén fekvő Gyérre mentek, ott volt hosszú éveken át igazgató-tanító. A háború után menekülniük kellett, mert ki akarták telepíteni őket a Bărăganba, végül visszamentek Bencsekre, ahol a falu végén volt egy kis házuk, amit a bor tárolására szántak. Anyám viszonylag szolid családban nőtt fel; nagypám kántortanítói és szövetkezeti könyvelői fizetéséből csak a tanítóképzőre futotta. Mivel Dél-Erdélyben nem lehetett magyarul tanulni, román iskolába járt, ahol szinte naponta megalázták magyarsága miatt. Az utolsó két évet a temesvári Notre Dame-ban végezte németül, ahol a német apácák „*felsőbbrendűségét*” kellett eltűrnie... Három nyelvet beszélt anyanyelvi szinten, tanítani viszont a helyreállított magyar iskolában kezdett Majláthfalván: egy évig ingyenesen, koszt és kvártélyért, majd Temesvárra került a magyar vegyes líceumba (a mai Bartók Béla Líceum). Több diákja futott be szép karriert, köztük a rúdugró olimpikon, Balázs Jolán is. Akkoriban két párhuzamos magyar osztály működött az iskolában, de addig mesterkedtek, amíg az egyiket megszüntették. Szüleim itt ismerkedtek meg.

– *Hogy került édesapád Temesvárra?*

– Apám, akinek a brassói református kollégiumba volt tanítói kinevezése, a második világháború után, az éhínség évében (1947 – szerk. megj.) a Bánságba jött búzát venni, és közben meglátogatta a hűgát, aki itt volt tanító. Mivel a háború utáni rövid demokráciában újraindult magyar iskolák tanerőhiánnyal küszködtek (a második bécsi döntés után a Romániában maradt területeken alig engedélyezték a magyar nyelvű tanítóképzést), a temesvári magyar tanfelügyelő rábeszelésére, apám itt maradt. A mai magyar líceumban kapott tanítói állást, onnan vonult aztán betegnyugdíjba.

– *Mire emlékszel még gyermekéveidből?*

– Gyermekkoromban gyakran mentünk Székelyföldre. Óvodás koromban évente kétszer láttam tavaszt: amíg Temesváron már az őszi termésről álmodoztak az almafák, addig Csernátonban csak akkor bontogatták a szirmaikat. Anyai nagymamám szeretett volna maga mellett tartani, és beadni a német óvodába, hogy tanuljam meg a nyelvet. Természetesen apám nem egyezett bele, szerinte a gyerek a szüleinél kell felnőjön, és így az anyós befolyását is érvénytelenítette. Az csak természetes volt, hogy Temesváron a magyar óvodába írtattak. Mivel a város által még magyar időkben épített óvodában számunkra nem volt hely, a józsefvárosi zsinagóga udvarán üresen álló épület egyik termét utalták ki számunkra (a temesvári zsidó lakosság az alijázás [Izrael földjére, illetve 1948 óta Izrael államba történő zsidó bevándorlást jelenti] lázában égett, hagyott csapat, rabbit, és futott ősei földjére).

Szüleim – bár nagyszüleimet is segítették – egész életükben azon igyekeztek, hogy nekem biztosítsák a szép gyermekort, a családi fészket, a szeretetet, és minden erejükkel azon voltak, hogy ne vegyem észre a sok nehézséget. Mindig magukkal cipeltek: háromévesen már volt egy kis hátizsákom, kirándultunk az Ika várához, Bálványosra, Tusnádra. Akkoriban természetes volt, hogy a magyar gyerekek magyar, a románok román, a németek német osztályba járnak. Fel sem tevődött a kérdés, hogy én ne magyar osztályba járjak. Amikor anyámat áthelyezték a román iskolába, nemegyszer láttam sírni, mert gyakran kitámadták kolléganői: román kenyeret eszel, s a gyerekedet magyar iskolába adtad? Vagy hazátlannak titulálták.

Komolyan vette szakmáját, minden órájára alaposan felkészült. Apám is kitűnő tanító, matekzseni volt. Gyönyörűen írt és rajzolt a táblára, gyakran ismételtette: egy jó tanítónak csak táblára és krétára van szüksége. Azért én hozzátenném: elhivatottságra, nyitottságra, a szakma iránti szeretetre és a gyerekek megértésére is... Hatalmas gyakorlati érzékkel áldotta meg a sors, amit igyekezett is átadni a diákoknak.

- Milyen volt a bánási magyar gyerekek sorsa a '60-as években? Tapasztaltál nemzetiségi túlkapásokat?

- Gyerekkoromban (1954. március 14-én születtem) szüleim próbálták elhárítani a mind gyakrabban fellépő megkülönböztetéseket. Nagy bérházban laktunk, két hatalmas udvarral. Különös probléma nem adódott, de azért többször csúfoltak a román gyerekek egy bizonyos pejoratív, ritmusban összecsengő „mondóka” ismételtetésével... Arra is emlékszem, hogy a román osztály tanulói többször leköpték, lefasisztázták a német iskolatársakat. Ezek a megnyilvánulások az otthon hallottak lecsapódása volt. Később a svábok közül sokan kiköltöztek Németországba. Osztályunkban voltak magyar zsidó gyerekek is. Gondolom, nem érezték kellemesen magukat, amikor földrajzórán a tanító néni felsorolta az egymás mellett élő nemzetiségeket, és a zsidók említésekor néhányan gyűnyosan felkacagtak... Ez is az otthoni beszélgetések hozadéka volt. Apám minden évben táborokat, kirándulásokat szervezett. Az útvonalra nemcsak erdélyi, hanem regáti városok, kolostorok meglátogatását is betervezte. A résztvevők között egyaránt voltak magyar, német és román osztályok tanulói. Akkoriban Temesváron még nem kapták fel fejüket, ha más nyelvű beszédet hallottak, hisz a nagymérvű román betelepítések dacára, a többség becülte a más nemzetiségek fiait, lányait. A sági Temes-parton még a magyar nyelv járta, és természetesen az ismerősök magyarul, németül, románul vagy szerbül köszöntek egymásnak. Húsvétkor én lelkiismeretesen meglocsoltam Hirschl nénit, Petruț nénit és Jovanov nénit. Hirschl nénitől kaptam a legtöbb és legjobb maceszt (pászka - szerk. megj.), román húsvétkor Petruț nénitől pedig a sok tojással készült házi kalácsot. Nem volt szó semmilyen multikulturól, de katolikus, protestáns húsvétkor a román szomszédok sem poroltak szőnyeget, ami fordítva is igaz volt. Volt egy német vizslánk, a Bagó, akinek csak a postással volt baja... Később kiderült, hogy az illető valamikor szekus volt, akit kegyvesztett-

ként kidobták a „cégtől”. Bagóval mindenki csak magyarul beszélt: magyarok, románok, németek, szerbek, a szlovákból székellyé vált Ica néni, és a zsidó családok is (egy kivételével mind magyarnak tartották magukat, de amint lehetett, kitelepedtek külföldre).

– *Édesapád hol járt iskolába?*

– Kézdivásárhelyen, a Jancsók ősi fészkeben, majd a szentgyörgyi Székely Mikóban. Mikor az elorzott földjük egy részét rövid időre visszaszerezték, és a kincses városban újra felállították a tanítóképzőt Domokos Pál Péter vezetésével, ott folytatta. Aztán amikor az újabb árulás, a nyugat pofátlansága meg a szovjet diktatúrával való összeborulás után újra bevonultak a helyi csapatok, már csak a székelykeresztúri tanítóképzőnek engedélyezték a működését. Apám oklevelét itt töltötték ki.

Gyerek voltam, de hallottam: az állambiztonsági zaklatást ez a kolléga, vagy a másik közös osztálytárs már nem bírta ki, és felakasztotta magát. Vagy: itt meg ott tartottak házkutatást. Apámat is jelentgették, s bár gyerekként nem emlékszem atrocitásokra, zaklatásokról van tudomásom.

*Az első irodalmi olimpia résztvevői Kolozsváron, 1973 áprilisában
(a felső sorban, jobbról)*

– *Mi volt a kedvenc tantárgyad?*

– Az V–VIII. osztályban sok jó tanárunk volt. Kivéve az első és második osztályt, amikor egy munkásné fia kellett legyen az első (mellesleg jó barátom volt, tíz évig ültünk egy padban), végig I. díjat kaptam. Hogy mit pontozott le a tanító néni az első, második osztályban? A szépírást. A sors iróniája, ma már sokan megálapították: de szépen írsz! Ilyenkor el szoktam mosolyodni, és elmesélem a fenti történetet. Szinte mindegyik tantárgyat szerettem, hisz mindegyik valami érdekességet tartogatott. A tanárok sokszor középiskolás szintet meghaladó módon adták át az ismereteket. Irodalomtanárom például hetekig figyelmen kívül hagyta a tankönyvet, és egy-egy Petőfi-, Arany-, Ady-, József Attila-kötettel jött az órára. Tucatszámra tudtam a verseket. A középiskolát a néhai Magyar Királyi Főgimnázium épületében kezdtem, itt működött egy magyar osztály. Kiváló tanáraim voltak. Tizedikes koromban rendezték meg az első irodalmi olimpiát, ahol első lettem.

– *Miért választottad a vasút-, út-, hídépítő szakot a Temesvári Műszaki Egyetem építőmérnöki karán?*

– Akkoriban az volt a szokás, hogy az okosabb fiúk a Politechnikára felvételiznek, mérnöki szakra, a magolósak az orvosira. Beiratkoztam a műszaki egyetemre, amelyet hivatalosan, francia mintára, *Politechnika Iskolának* neveztek. Valami apró hiba miatt elszúrtam az első tételt, a másodikra és a harmadikra már nem volt időm. A fizika vizsgára már esélytelenül indultam, pedig két tétel azonos volt az érettségivel, amin a legnagyobb jegyet kaptam.

Kicsengetéskor, 1973-ban

Sarokba vágtam a könyveket, és elmentem kirándulni. Hazatérve mégis visszatértem eredeti választásomhoz. Néhány nap alatt átlapoztam az anyagot. Több kar közül végül a vasút-, út- és hídépítés mellett döntöttem, amiről addig sohasem hallottam. Nem mondom: mindig csodáltam a hidakat és a hegyek között kanyargó, hegybe fúródó vonatokat, de addig nem gondoltam arra, hogy erre a karra felvételizzek. Beiratkoztam és bejutottam.

Angyalbörben. Szüleimmel 1973-ban

A korombeliek tudják: akkor jelent meg az új törvény, mely szerint az egyetemi hallgatók a tanulmányok elkezdése előtt el kell végezzék a rövidített katonaságot. Ezalatt ha rossz fát tettek a tűzre, megsemmisíthették a felvételi eredményt, és le kellett tölteni a teljes katonai szolgálatot. Ezzel zsaroltak minket nyolc hónapon át, persze, végül nem alkalmazták.

- *Beszélj az egyetemi évekről.*

- Őszintén szólva, sokkal többet vártam az egyetemtől. Itt jöttem rá, mennyire jól felkészítettek a középiskolában... Kijelenthetem: egyetemi szinten oktattak, de – főleg az utolsó évben – tanáraink már kész emberként tekintettek ránk. Egyesek a XII. osztályban áttértek a magázásra. Egyetemi társaim közül sokan a híres Loga Líceum (az 1-es Líceumnak visszaadták az első világháború után adott nevet) spéci matekosztályába jártak. Ma is büszke vagyok, hogy ugyanúgy megbirkóztam az anyaggal, mint ők. Az egyetemtől magasröptű előadásokat, beszélgetéseket, vitákat vártam, abban bíztam, hogy az oktatás „nem középiskolás szinten” zajlik majd. Tévedtem. A nem temesváriaknak sokat jelentett a viszonylag szabadabb légkör; legtöbben kisvárosból jöttek, ahol mindenki mindenkit ismer, itt élvezték a „nagy szabadsá-

got”, a szülők messze voltak. Magyarul végeztem 12 osztályt, úgyhogy volt néhány kifejezés, amit mi másképp mondtunk: furcsa volt *mjűt* hallani a mű helyett, és a *cos á* nekünk „koszinusz alfa” volt és nem „cos de alfa”.

A Politechnikán az volt a szokás, hogy a tanárok ráíjesztenek az elsőévesekre, és általában hatos, hetes, maximum nyolcas jegyet adnak. Ez kihelyezéskor hátrányba hozta a temesvári diákokat, ezért később enyhítettek e felfogáson. Nekem, aki megszokta a tízeseket, egy kicsit furcsa volt, de vigasztalt, hogy a román kollégák nagyobb hányada még kisebb jegyet kapott. Második évben az indexemben már szépen megsokasodtak a kilencesek és a tízesek. A csoportban többen voltunk magyarok, de a hivatalos kommunikáció román nyelven folyt.

Azt mondják, akkoriban a temesvári egyetemeken nagyjából kétezer magyar diák tanult. Bár én is eljártam a *Látóhatár*ra és más magyar rendezvényekre, igazán nem éreztem otthon magam, nehezen fogadták be a temesváriakat, vagy más megfogalmazásban: mi nem találtuk meg velük a közös nevezőt... Persze, voltak kivételek, de én így láttam a dolgokat. Másrészt: az erdélyi magyar diákok otthonban laktak; együtt jártak sörözni, bulizni. Én elég messze laktam a diákvárostól, majd egy órányit kellett biciklizzek. Mielőtt valaki pálcát törne a fejem fölött, elmondok egy esetet. Néhány évvel ezelőtt oklevelet kaptam a Kolozsvári Akadémiai Bizottságtól. Az eseményre megszerezték az egyetem dísztermét. Bizony elég kevés kolozsvári lézengett, sokuknak fülhallgatójuk volt, ők nem voltak magyarok, mégis megtisztelték a díjátadást jelenlétükkel. Tehát egy magyar eseményen nagyon kevés magyar vett részt... A díszében, amit egy híres étteremben tartottak, sokan nézegették az órájukat, mikor léphetnek le. Délután a magyar konzulátus szervezésében levetítették a *Hidember* című filmet, amelyen jelen volt a főszereplő, és még mások is. A Sapientia Egyetem aulája kongott az ürességtől. Volt egy kis beszélgetés a szereplőkkel, ám annyira kevesen voltunk, hogy rövidre kellett fogni. Utána fogadás, svédasztal, finom borok, stb. A konzulátus támogatta az eseményt, annak rendje és módja szerint, sajnos a sok finomság ott maradt. Beszélgetés, „szocializálás” helyett a helyiek rohantak haza. Jómagam ott kellett maradjak, mert csak másnap délben volt vonatom Temesvárra. Ott ücsörögtem a szálloda szobájában, egyedül. Hasonló esetet mondhatok Udvarhelyről és Csíkszeredáról is.

- *Mi volt a diplomamunkád?*

- Utolsó évben három felé osztottak: útépitő, vasútépitő és hídépítő csoportra. Én az útépitő csoportba kerültem, és a néhai Széchenyi út (amit elnyeltek a vaskapui vízerőmű tározójának hullámai) helyett épülő út egyik szakaszának kiviteli tervét kellett elkészítsük. A dolgozatnak volt egy didaktikai-elméleti fejezete is: a támfal és a bélésfal tervezése.

Az egyetemnek szerződése volt az útigazgatósággal, mindenki kapott egy kis pénzt, csak minket, dolgozó diákokat „felejtettek” ki. Unalmas munka volt. A végzős hallgatók általában egy nagy diplomamunkáról álmodoznak, és nem rutinfeladatról. Azonban, amikor kikerülnek az életbe, rá kell jönniük: legtöbbször egész életüket rutinfeladatok megoldására áldozzák.

- *1979-ben végeztél. Hol kezdted a pályát?*

- Az elsők között választhattam, a Temesvári Tartományi Út és Hídigazgatóságot szemeltem ki magamnak. Egyrészt azért, mert az igazgató hívott, aki csillagos tízest kanyarintott az indexembe (professzori tisztséget is betöltött az egyetemen), de főleg azért, mert az igazgatóság székhelyét egy államosított villában rendezték be – az igazgató pedig nagy hangsúlyt fektetett a külső és belső kinézetre. Az irodák mindig frissen voltak meszelve, az ablakkereteket gyakran festették, nem pattogzott róluk a festék, a parkettás padlók lakkozottak, a vécékben mindig volt egészségügyi papír, NDK-ból hozott (pedálos) kézzárító, szappan, tisztaság, az ablakokon függönyök, az íróasztalokat, bár nem voltak újak, karban tartották, mindenki szépen beszélt, stb. A vasúti igazgatóságon bűz volt, a WC-t a szag után is meg lehetett lelteni, az ablakokon a nap ellen, a Scînteia oldalai díszlegtek, kopott bútorok...

Kormánykinevezésemet lobogtatva érkeztem a munkahelyemre. Rövidesen jött a kijózanodás: kiderült, hogy nem az igazgatóságon fogok dolgozni, hanem az igazgatóság Temes megyei kirendeltsége szakálházi üzemmérnökségének újjávari munkahelyén. Néhány hónap után kineveztek a nagyszentmiklósi keverőtelep főnökévé. Nem örültem, mert nehéz volt az ingázás, és a keverőtelep néhány alkalmazottját is ráncba kellett szedi... Próbálkoztam demokratikusan, de nem ment, úgyhogy néhány hónapig el kellett játszanom a diktátor szerepét. Mindenesetre a

*A nagyszentmiklósi telep főnökeként.
Útkitűzés a szentmiklós-nagykomlói úton 1980-ban*

nagyszentmiklósi évek alatt nagyon sokat tanultam, és nyugdíjazásomig nem tudtak sohasem megzsarolni azzal, hogy egy isten háta mögötti építőtelepen is szükség van jó mérnökökre...

- *Mikor tudatosult benned, hogy a műszaki nyelvkultúránkból hiányzik egy szótár: mégpedig a magyar-román útügyi szótár? Mikor és hogyan sikerült ezt összehoznod?*

- Már az egyetemen. Igaz, a szakkifejezéseket sok román kollégám sem ismerte. Egy füzetbe kezdtem feljegyezni a magyar kifejezéseket, melléjük a román. Abban az időben két- vagy háromévenként adtak útlevelet, s amikor kijutottam Budapestre gyakran betértem a Bartók Béla úton lévő műszaki boltba, ahol műszaki szakkönyvekre költöttem a zsebpénzem nagy részét. Ezek a hátizsák alá kerültek, rájuk egy üdítő, néhány csoki és konzerv. A vámnál szerencsém volt, nem kaptak el, pedig akkor már minden odaátról származó nyomtatott betű hazarúlásnak számított.

A forradalom után a Nemzetközi Hídépítő Szövetség két vezetője, Farkas László igazgató és Kelemen Attila főmérnök még komolyan

A Temesvári Tartományi Út- és Hídigazgatóság műszaki irodájának osztályvezető-helyetteseként, 1982-ben

vették az Európai Unió által reklámozott nagy összeborulást, és két főút korszerűsítésére kiírt nemzetközi pályázatra nyújtottak be ajánlatot. Néhány napot töltöttek az útigazgatóságunkon, és lelkiismeretesen felmérték a feladatokat. Engem bíztak meg, hogy a két úriember kísérője legyek, s ekkor került szóba a magyar kifejezések használata és esetleges kötetben való megjelentetése. Végül minden követ megmozgattak, s a könyv a következő cím alatt jelent meg: *Magyar-Román / Román-Magyar Útügyi Műszaki Szótár* (Budapest, 1996).

- Milyen dokumentumokat bányásztál elő a múlt emlékeiből?

- Sok minden érdekelt, és ez bizony felaprózta energiámat. Érdekesítőnek találtam a történelem és a régi műszaki megvalósítások meséit is. A velem egykorúak még emlékeznek, hogyan folyt az agymosás, a hamis történelemoktatás és a propaganda. Vajon ez így volt-e? - kérdeztem gyakran magamtól. Bújtam az elérhető könyveket, de nem gondoltam kutatásra. Nem is lehetett, mert az állami leváltárak általában a rendőrség épületének egy-egy szárnyában kaptak helyet, s már akkor is szűrős tekintettel néztek feléd, ha a járdán lelassítottad lépteidet... Kutatásról szó sem lehetett.

1990 után a Kecskeméti Megyei Útigazgatóság igazgatóságunk küldöttségét látta vendégül. Ott volt a magyarországi Vezérigazgatóság nagytudású mérnöke, nagyszámú hídtörténeti mű írója, szerkesztője, dr. Tóth Ernő is, aki a híres temesvári vasbeton hidakról érdeklődött. A főmérnök megbízott, hogy hazatérve menjek el a városi útigazgatósághoz, és szedjek össze egy kis anyagot. Elmentem, ott persze megesküdtek, hogy semmi nincs, és adtak egy kockás lapra odavetett kimutatást, amit már nem is küldhettem el, mert még élt a főnökben a régi beidegződés: nehogy baj legyen belőle. Aztán közbeszólt a véletlen: igazgatótanácsosnak javasoltak.

A polgármester pedig (ő volt az a katonatiszt, aki a forradalom napjaiban kiállt az opera erkélyére egyenruhában, amire a katonaság már nem tudta, mitévő legyen, és inkább visszavonult a laktanyákba), mivel az én nevem szerepelt utolsónak a listán, de senki sem járt közben értem, engem választott. Az első közgyűlésen a városi útigazgatónak, akivel amúgy jó viszonyban voltam, egyszercsak eszébe jutott, hogy néhány hónappal azelőtt visszautasított. „Van valami régi anyagunk”, és beengedett a levéltárba. Kevés időt tölthettem ott, eleinte még az ajtót is rám zárták, mégis sikerült elég sok eredeti dokumentumot átnéznem, és megszületett *A temesvári hidak krónikája*, melynek egy Temesvár története szerepet is szántam (hátha megint visszatérnek a régi idők, és legyen a temesváriaknak egy városmonográfiájuk, mégha hídtörténeti köntösbe bújtatva is).

Hogy a kéziratból milyen kalandos úton született meg egy szép könyv, már egy hosszabb történet. A könyvet megírtam románul is, amely a Bánáti Múzeum kiadásában jelent meg, s talán a legsikeresebb könyvem lett. Ennek is van egy érdekes, de hosszú meséje.

*Utásztalálkozó 1993-ban.
Kirándulás a Kazánszorosban,
hajóskapitányt játszva*

- *Kik voltak Temesvár és vidéke legnagyobb építészei, és mit hagytak az utókorra?*

- A modern Temesvár arculatának megteremtője, a legnagyobb temesvári építész, a nagyaszalontai születésű Székely László volt. A köztudatba Szász Enikő színművésznő hozta vissza sok és szívós munkával, városunk legnagyobb helytörténésze, Szekernyés János pedig megírta a Székely László életéről és művéről szóló albumot. A gyönyörű könyv szintén Szász Enikő bábáskodásának köszönheti megjelenését. Székely László előtt Temesvárnak nem volt főépítésze. A tervezést és a kivitelezést a városi mérnökök irányították, közöttük a legismertebb Szilárd Emil volt. Érdeemes viszont megemlíteni, hogy később Budapesten is elismerést szerzett mérnökök, építészek is születtek Temesváron, olyanok mint Nagy Virgil (budapesti Fővámteri híd), Foerk Ernő (Szegedi Dóm), Reitter Ferenc (budapesti rakpartok, Nagykörút és a Sugár, később Andrásy út terve), Schmidt Ferenc (Bolyai-kultusz).

- *Hogyan fogadta a szakma és az olvasóközönség Temesvár régi ábrázolásai című köteted?*

- A temesvári olvasóközönség figyelmét általában elkerülték könyveim, hisz én nem könyköltem, nem erőszakoskodtam. Az említett könyvet főleg Szalai Béla értékelte. Róla tudni kell: a magyarországi metszetek legjobb és legalaposabb ismerője. Sok éven keresztül irányította a minisztériumban a magyarországi utak és hidak ügyeit. Konferencián mutattak be neki, kedves, de kimért volt. Aztán e könyv elhozta a nálam sokkal idősebb Béla barátságát és szoros együttműködésünket. Itt csak megemlítem: ő a szerzője a hatalmas és gyönyörű *Iconographia locorum Transilvaniae* című albumnak, amelyben Erdély metszeteit dolgozta fel. A könyv előmozdítója Tamás Sándor, Kovászna megye tanácselnöke volt, aki egyébként nagy metszetgyűjtő. Kevés előfizetői és részben saját költségen kiadtam a temesközi/bánáti/bánsági helyek, várak metszeteit bemutató könyvemet. Valaki hallott róla?

- *Kérlek, sorold fel fontosabb könyveid címét és megjelenésük évét.*

- Könyveim, amelyeket írtam vagy társszerzős kötetként láttak napvilágot, a következők: *Întreținerea drumurilor. Secțiunea 14. Întreținerea acostamentelor și trotuarelor. [Az utak és járdák karbantartása - román*

nyelvű kiadás] (társsz., 1994); *Magyar–Román / Román–Magyar Útgyi Műszaki Szótár* (1996); *Drumul meu în MLM [Multi-level Marketing]* (1998); *A temesvári Bega-hidak krónikája* (1999); *Dokumentumok Temesvár huszadik század elején épített hídjainak történetéhez* (2000); *Rajtuk taposunk. A Bánság útjai a 19. században* (2000); *Vasútépítési szakszótár. I. Magyar–román, II. Román–magyar* (társsz., 2000); *Istoricul podurilor din Timișoara [Temesvár hídjainak története – románul]* (2001); *Timișoara – Temesvár – Temeswar – Temišvar; Bridges across the Bega Rive* (2001); *Az aszfalt nem arra való, hogy összefirkálják. Franciaországi útjegyzetek* (2002); *Temeswar und seine Brücken [Temesvár és hídjai – német nyelven]* (2003); *Temesvár rövid története* (2003); *Maderspach [Magyar nyelvű kiadás]* (társsz., 2004); *Maderspach. [Román nyelvű kiadás]* (társsz., 2004); *Timișoara veche. I.* (társsz., 2004); *Timișoara veche. II.* (társsz., 2004); *Temesvár régi ábrázolásai* (társsz., 2005); *Timișoara veche. Imagini de epocă III.* (társsz., 2006); *Tehnologii tradiționale și moderne la construcția podurilor din Banat* (doktori tézis, 2006); *Memorabilia Anno MDCCXVI [Az 1716-os év emlékezetes eseményei: Temesvár felszabadítása]* (2007); *Buziás régen és most* (2007); *A bánáti utak első törzskönyve. Prima carte a drumurilor din Banat 1848. [Kétnyelvű kiadás]* (2007); *A Bega, a Bánság elkényeztetett folyója* (2007); *Temesvár vízérőműve* (2010); *Hártille tipărite ale Timișoarei. Temesvár nyomtatott térképei 1850–2010 [Kétnyelvű kiadás]* (2011); *Az Arad–Temesvár vasútvonal története* (2012); *Clisura Dunării în gravuri din secolul al XVIII-lea. [Az Al-Duna XVIII. századi metszetekben]* (2013); *Az Oravica–Anina hegyi vasút története* (2013); *Bánáti várak, helységek, helyek ikonográfiája 1595–1800. I. Metszetek.* (2016); *Iconographia Temesvariensis 1716.* (2016); *Műtárgyak a Jaszenova–Oravica–Anina-vasútvonalon* (2016); *Az Osztrák–Magyar Monarchia első vicinálisa. A Valkány–Perjámos–Varjas vasútvonal története* (2017); *Temesvár kilencedik vasútvonala. A Temesvár–Szentandrás–Varjas helyi érdekű vasút története* (2018); *A temesvári lóvasút története 1869–1899* (2019); *A Temesvár–Lippa–Radna helyi érdekű vasút története* (2020); *Temesvári zsinagógák* (2020); *Bánát első vasútja: az Oravica–Báziás vasútvonal története* (2021); *Berobogott Temesvárra a nyugat. A Szeged–Temesvár vasútvonal története* (2023).

- *Hol és hogyan lehet kutatni a vasút történetét és fejlődését leíró dokumentumokat?*

- Vasúttörténelemmel nem akartam foglalkozni, inkább az olvasó szerepét részesítettem előnyben. Nagy álmom volt a bánáti utak és hidak nagymonográfiájának megírása. Egy nagyvárad EMT-konferencián azonban megismerkedtem dr. Horváth Ferencsel, aki nagyon megkedvelt. Évekkel ezelőtt, főleg a szótár és a temesvári hidakról szóló könyvem miatt kaptam egy-egy meghívást magyarországi konferenciákra. Ilyenkor felhívtam a mindig mosolygós, kedves Feri bácsit. Természetesen nem hagyta ki a vacsora- vagy ebédmeghívást. A tányérok mellett már ott díszelgett a „desszert”: egy paksaméta vasúti könyv. A nagy vasúttörténész mind gyakrabban kérdezgette: - Árpikám, mikor fogsz neki a bánáti vasutak történetének megírásához? Sokáig szabadkoztam. A temesvári igazgatónak és a bucaresti vezérigazgatónak is javasoltam, hogy helyezzenek át a műszaki irodába a bánáti útmonográfia megírásának feladatával. Felajánlottam, hogy évente leteszek egy legalább 300 oldalas kéziratot. Mintha a falaknak beszéltem volna, ráadásul túl az 55-ön megszüntették az osztályomat, és az utcára kerültem. Így fordultam a vasúttörténelem felé. Szerencsémre a MÁV Archívumának vezetője, dr. Opauszi István és a MÁV akkori vezetői nyitottak voltak, és minden segítséget megadtak a kutatáshoz. Egy másik esemény is közrejátszott: az MTA Domus-ösztöndíjával két hetet kutattam nemzetünk fővárosában. A vendégház minden emeletén van egy kis konyha. Kávéfőzés közben ismerkedtem meg az EME akkori főtítkárával, dr. Bitay Enikővel, aki most elnöki tisztségben, akadémikusként irányítja az EME tevékenységét. Amíg a „fekete leves” készült, szó szót követett. Enikő felajánlotta, hogy írjak a Tudomány és Technikatörténeti Füzetek sorozatba. Így lettem az EME TTF sorozatának egyik szerzője. Nemrég jelent meg a tizedik könyvem, a *Berobogott Temesvárra a Nyugat*, melynek alcíme: *A Szeged–Temesvár vasútvonal története*.

- *Miért érdekel ennyire az utak, vasutak, hidak kérdése, mi célból születtek ezek a nemzeti és ipartörténeti szempontból oly fontos művek?*

- Egyszerű: végzettségem következtében láttam hozzá, s mivel mások nem tették meg, nekifogtam én. Természetesen sok vasúttörténeti

könyv jelent meg, legtöbbjük összefoglaló mű, egy-egy vasútvonalról azonban kevesen írtak ilyen részletesen. Észrevettem, hogy az egykori Dél-Magyarország (Temesköz/Bánát/Bánság) manapság fehér folt a magyar, de sokszor az erdélyi magyar köztudatban is. S ha véletlenül erre vetődnek, csak ámuldoznak: itt van egy nagy, lüktető város, ami például lekörözte a nála valamikor sokkal nagyobb Szegedet. Ki tudja azt, hogy a 19. században a Bega-parti helyőrségi városnak csak annyi lakója volt, mint Makónak? Aki fellapozza őket, észreveheti, hogy ezek nem csupán műszaki könyvek, hanem van bennük történelem, egy-egy érdekes történet, mese, nagyon sok tervrajz és sok-sok dokumentum faximiléje. Ezzel elhárítható a sok mellébeszélés! A rajz pedig a mérnök nyelve, ahogy a híres Cullmann, a zürichi Politechnikum tudós professzora fogalmazta meg a 19. században. S hogy kinek írtam? Mindenkinek, akit érdekel. Sajnos kevesen vannak. Nem egyszer kérdeztem magamtól: vajon érdemes volt harminc évet feláldoznom?

- *Ki lehet mondani azt, hogy a kordokumentumok fegyverek?*

- Igen, tudatában vagyok ennek, és e könyvek ezért is születtek meg. Azonban mit tegyünk, ha e fegyverek nem kellene? Mint egy felelőtlen politikusunk mondá a nagy összeomláskor és feldaraboláskor: „nem akarok katonát látni”. Hallgattak rá, aztán csodálkoztak és gabszuláltak a megszálló katonáknak. Még csak annyit: a mai politikusokat sem érdeklik könyveim. Sokszor olvasom az újságokban, hogy mit képesek összehordani a közlekedés témában... A magam választotta feladat egy részét elvégeztem. Még sok tervem van, de ezek megvalósítása már nem tőlem függ...

- *Mesélj a családról.*

- A távolabbi családról nincs mit mondanom, nincs is itt a helye. Gondolom, a közelebbire vonatkozik a kérdésed. Nos, immár több mint negyed évszázada élek együtt élettársammal. Közös gyereket már nem mert vállalni. Neki van egy fia és egy unokája, akit enyémnek is tekintek. Úgyhogy az én gyerekeim, unokáim a könyveim.

- *Díjak, elismerések.*

- FIP (Federation Internationale du Precontraint) Magyar Tagozat által adományozott kitüntető oklevél (1996); Fényes Elek-díj (2008); Az

Erdélyi Magyar Műszaki Tudományos Társaság által adományozott díszoklevél (2002); A Magyar Köztársaság Vízügyi és Környezetvédelmi Minisztériuma által adományozott Sajó Elemér Emlékplakett (2010); A Heti Új Szó Baráti Társaság által adományozott Pesty Frigyes-díj (2012). 2007-ben a Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagjává választott, a Magyar Mérnöki Kamara Elnöksége Tiszteletbeli Oklevélben részesített (2018). A *Bánát első vasútja: az Oravica–Báziás-vasútvonal története* (TTF 16, 2021) című kötetet az Erdélyi Múzeum-Egyesület az *Év Könyve* kitüntetésben részesítette.

- *Mit szeretnél kiadni a közeljövőben?*

- *A Pálya-társakat és A Temesvár–Báziás vasútvonal történetét szeretném minél hamarabb nyomtatásban látni. Persze, ha a kiadó is úgy akarja. Azonban lehet, hogy írok még egy-két könyvet nem létező fiamnak meg lányomnak. Ez voltam én...*

Tanulmányi kiránduláson a szerbiai Duna-híd építőtelepén, 2014-ben